

Wstęp do nauki **prawa**

Agnieszka Świderek

Materiały szkoleniowe projektu ***Edukacja prawna w podstawie programowej.***

Sulejówek, 2013 r.

PLAN WYKŁADU:

- Definicja prawa
- Przepisy i normy prawne
- Systemy normatywne
- System prawa
- Źródła prawa
- Kultura prawna i język prawny

DEFINICJA PRAWA

Przedmiotem niniejszego wykładu jest **PRAWO**
jako...

...ogół przepisów i norm prawnych regulujących
stosunki między ludźmi danej społeczności.

Prawo to zjawisko społeczne – pojawia się w ramach zorganizowanej grupy społecznej (np. *państwa*), regulując kwestie o zasięgu społecznym (np. *zasady jego organizacji*).

Czy jest prawem...

- **zakaz odurzania ryb alkoholem?**

Zakaz taki wprowadza prawo stanu Ohio, USA.

- **zakaz korzystania z pralek automatycznych w niedziele?**

W Szwajcarii w niedziele zabronione jest: używanie pralek, suszenie prania w ogrodzie, koszenie trawy i mycie samochodów.

- **zakaz wykorzystania przez pracownika wszystkich dni urlopu?**

W Japonii funkcjonuje nieformalny zakaz wykorzystania wszystkich dni urlopowych (takie postępowanie budzi zgorszenie).

- **zakaz zgonu w miejscu publicznym?**

W Wielkiej Brytanii zakazany jest zgon w Parlamencie.

PRZEPISY I NORMY PRAWNE

Prawo ma charakter normatywny

- Prawo zawiera normy, tj. **reguły postępowania**.
- Normy prawne dyscyplinują adresatów do określonego sposobu postępowania, wyrażając: **nakaz, zakaz lub dozwoleństwo**.
- **akt prawny – przepis prawny – norma prawna**

AKT PRAWNY to **akt** organu publicznego ustanawiający normy ogólne;

PRZEPIS PRAWNY to **część aktu prawnego**, wyodrębniona jako: artykuł [art.], paragraf [§], ustęp [3.], tiret [–], punkt [3)], litera [a.];

NORMA PRAWNA to **reguła postępowania** wyinterpretowana z przepisu lub przepisów prawnych;

AKT PRAWNY

RODZAJ AKTU

USTAWA

DATA WYDANIA

z dnia 21 stycznia 2005 r.

PRZEDMIOT
REGULACJI

o doświadczeniach na zwierzętach

(Dz. U. Nr 33, poz. 289 ze zm.)

PUBLIKATOR

PRZEPIS PRAWNY

USTAWA

z dnia 21 stycznia 2005 r.

o doświadczeniach na zwierzętach

(Dz. U. Nr 33, poz. 289 ze zm.)

art. 5.

Zabrania się:

(...)

3) przeprowadzania doświadczeń w celu testowania kosmetyków lub środków higienicznych.

art. 40. 1. Kto przeprowadza doświadczenia w celu testowania kosmetyków lub środków higienicznych podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

NORMA PRAWNA

Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach

art. 5. pkt 3. Zabrania się przeprowadzania doświadczeń w celu testowania kosmetyków lub środków higienicznych.

art. 40. 1. Kto przeprowadza doświadczenia w celu testowania kosmetyków lub środków higienicznych podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

NORMA ZAKAZUJĄCA

HIPOTEZA	DYSPOZYCJA	SANKCJA
<ul style="list-style-type: none">• określa krąg adresatów normy• opisuje sytuację, w której norma ma zastosowanie	<ul style="list-style-type: none">• określa sposób, w jaki należy się zachować• nakaz, zakaz, przyzwolenie	<ul style="list-style-type: none">• określa konsekwencje zachowania niezgodnego tym określonym w dyspozycji
(KAŻDEMU) zabrania się	ZABRANIA SIĘ DOŚWIADCZEŃ NA ZWIERZĘTACH W CELU TESTOWANIA KOSMETYKÓW	POD KARĄ GRZYWNY OGRANICZENIA lub POZBAWIENIA WOLNOŚCI

NORMA PRAWNA

Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych.

(Dz. U. Nr 12, poz. 110 ze zm.)

art. 31.1. Osoba ubiegająca się o przystąpienie do egzaminu [na detektywa] składa do Komendanta Głównego Policji **pisemny wniosek** najpóźniej 30 dni przed terminem rozpoczęcia egzaminu.

(...)

3. Jeżeli wniosek, o którym mowa w ust. 1, został złożony po upływie wyznaczonego terminu (...) **wniosek pozostawia się bez rozpoznania** o czym zawiadamia się wnioskodawcę.

Na podstawie powyższego przykładu proszę zbudować normę prawną.

HIPOTEZA (kto)

Osoba ubiegająca się
o przystąpienie
do egzaminu na detektywa,

DYSPOZYCJA (obowiązek zachowania)

chcąc do niego przystąpić,
musi złożyć pisemny wniosek
do KGP na 30 dni
przed terminem egzaminu,

SANKCJA (konsekwencje)

bo inaczej jej wniosek
zostanie pozostawiony
bez rozpoznania.

NORMA PRAWNA

Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych
(Dz. U. z 2011 r., Nr 118, poz. 687 – t.j.)

art. 8. 2. W miejscowościach, w których nie ma cmentarzy komunalnych, zarząd cmentarza wyznaniowego jest obowiązany umożliwić pochowanie na tym cmentarzu, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, osób zmarłych innego wyznania lub niewierzących.

art. 18. 1. Kto narusza przepisy niniejszej ustawy (...) podlega karze aresztu lub grzywny.

Na podstawie powyższego przykładu proszę zbudować normę prawną.

HIPOTEZA

DYSPOZYCJA

SANKCJA

Zarząd cmentarza

musi umożliwić pochówek osobom niewierzącym lub innego wyznania, gdy w danej miejscowości nie ma cmentarzy komunalnych

inaczej członkom Zarządu grozi areszt albo Zarząd będzie musiał uiścić grzywnę

NORMA PRAWNA

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny
(Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.)

art. 233. § 1 **Kto** składając zeznanie mające służyć za dowód w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę, **podlega karze pozbawienia wolności** do lat 3.

Na podstawie powyższego przykładu proszę zbudować normę prawną.

HIPOTEZA

DYSPOZYCJA

SANKCJA

KAŻDA OSOBA

**SKŁADAJĄC ZEZNANIA,
MUSI MÓWIĆ PRAWDĘ**

**A JAK NIE, GROZI JEJ
KARA POZBAWIENIA
WOLNOŚCI do lat 3.**

PRZEPIS PRAWNY

- **najmniejszy element tekstu prawnego** w postaci zdania opatrzonego wskaźnikiem identyfikacyjnym: artykuł, ustęp, paragraf, punkt, litera itp.
- **nośnik informacji** o treści prawa

NORMA PRAWNA

- **najmniejszy, stanowiący sensowną całość element prawa**
- **norma postępowania:** nakaz, zakaz, dozwoleń
- **nadaje znaczenie; informacja;**

WYJŚCIE EWAKUACYJNE

ZAKAZ ZATRZYMYWANIA SIĘ
I POSTOJU

Tworzenie prawa

Zasady tworzenia prawa:

- **zupełność systemu prawa**

Prawo znajduje zastosowanie do każdej sytuacji wymagającej rozstrzygnięcia na gruncie prawa.

Dla każdego zagadnienia prawnego istnieje norma prawna.

PRAWO NIE POWINNO ZAWIERAĆ LUK.

- **spójność prawa (niesprzeczność prawa)**

Normy prawne są między sobą powiązane i spójne.

PRAWO NIE POWINNO BYĆ WEWNĘTRZNIE SPRZECZNE.

- **hierarchiczność prawa**

System prawny jest zbudowany z norm wyższego i niższego rzędu.

Normy niższego rzędu służą realizacji norm wyższego rzędu.

REALIZACJA NORM KONSTYTUCYJNYCH.

Wykładnia prawa (interpretacja prawa)

Proces zmierzający do ustalenia znaczenia przepisu prawnego i w rezultacie **do ustalenia** zawartych w nim **norm prawnych**.

art. 201. § 1. *Kodeksu spółek handlowych*

Zarząd prowadzi sprawy spółki i reprezentuje spółkę.

Zarząd spółki jest uprawniony do dokonywania wszelkich czynności związanych z prowadzeniem jej spraw. Jest także uprawniony do występowania w imieniu spółki i do zawierania w jej imieniu czynności prawnych. Odpowiada za ogół działalności spółki.

Subsumpcja

Proces polegający na przyporządkowaniu stanu faktycznego (zaistniałych okoliczności, zachowań, itp.) do normy prawnej, wyinterpretowanej z przepisu prawnego.

Subsumpcja jest jednym z etapów stosowania prawa przez sądy i organy administracji.

Stosowanie prawa:

- ustalenie stanu faktycznego
- zebranie przepisów prawnych, które znajdą zastosowanie do tego stanu faktycznego
- wykładnia (interpretacja) prawa
- **subsumpcja**
- wiążące ustalenie konsekwencji prawnych (wydanie orzeczenia sądowego, decyzji administracyjnej)

Stosowanie prawa

- **STAN FAKTYCZNY**

Pan Igor zdał egzamin notarialny i odbył dwuletnią asesurę. Złożył wniosek do Ministra Sprawiedliwości o powołanie go na notariusza.

- **PRZEPISY PRAWNE**

art. art. 10–13 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – *Prawo o notariacie*

- polskie obywatelstwo, 26 lat, pełnia praw cywilnych i obywatelskich, nieskazitelny charakter
- wyższe studia prawnicze, aplikacja notarialna, egzamin notarialny
- złożenie wniosku w formie prawem przewidzianej
- odmowa powołania na notariusza ⇔ ww. warunki nie są spełnione

- **WYKŁADNIA PRAWA I SUBSUMPCJA**

Organ bada, czy pan Igor spełnia wymogi przewidziane przepisami prawa.

- **DECYZJA/ORZECZENIE**

- powołanie na notariusza
- odmowa powołania na notariusza

SYSTEMY NORMATYWNE

Regulatory zachowań społecznych

NORMATYWNE:

- **prawo** - co jest nakazane a co zakazane (prawo)
- **moralność** - co jest dobre a co jest złe (filozofia)?
- **obyczajność** - co wypada a czego nie wypada robić (kultura)?
- **religia** - co jest dobre a co złe (wyznanie)?

NIENORMATYWNE:

- ✓ prawidłowości gospodarki rynkowej
- ✓ tradycje
- ✓ mity,
- ✓ przesady

Każdy człowiek podlega jednocześnie wielu różnym normom, ponieważ przynależy do wielu grup społecznych (rodzina, klasa szkolna, mieszkańiec wsi, obywatel, itp.)

Relacje między normami

ZWIĄZKI TREŚCIOWE

Zakresy zachowań regulowanych przez prawo–moralność–obyczajność–religię krzyżują się.

Niektóre zachowania podlegają pod jeden system normatywny, inne są regulowane przez normy kilku z nich, np.

- wchodzenie w kostiumie kąpielowym do świątyni
- przechodzenie przez ulicę na zielonym świetle
- kradzież

ZWIĄZKI FUNKCJONALNE

Systemy normatywne oddziałują na siebie – wzajemnie się wspierają lub osłabiają.

System prawny sprzeczny z moralnością może osłabiać skuteczność prawa, a w rezultacie doprowadzić do odebrania prawu legitymizacji społecznej, np.

- nakaz zabijania osób kalekich
- zakaz rozdawania czerstwego chleba bez odprowadzenia podatku

Relacje między normami

normy obyczajowe–normy religijne– normy moralne– normy prawne

„**Uduszona żona**” Christie N., *Dogodna ilość przestępstw*, PSEP, Warszawa 2004 r., s. 13.

- Mężczyzna **podał żonie narkotyki i doprowadził do jej śmierci** przez uduszenie.
- Mężczyzna **napisał list do policji**, o tym, co się wydarzyło i co stanie się dalej – zamierzał wsiąść na statek, obciążyć się kamieniami i wyskoczyć za burtę.
- List dotarł na policję po dwóch dniach. Tak, jak mężczyzna zapowiedział w liście, policjanci znaleźli otwarte mieszkanie a w nim martwą kobietę.
- Ciało było troskliwie umyte. Kobieta miała 86 lat, mężczyzna 78. **Ona cierpiała na Alzheimera, on długo o nią dbał**, ale stan kobiety był krytyczny i miała zostać od niego zabrana.
- Doktor rodzinny oświadczył, że **para była z sobą bardzo zżyta**.

SYSTEM PRAWA

SYSTEM PRAWA

SYSTEM PRAWNY DANEGO PAŃSTWA

- zbiór norm prawnych tworzących określoną **całość**, np.
- system prawny poszczególnych państw
- system gałęzi prawa
- system źródeł prawa

- całokształt przepisów prawnych obowiązujących w danym czasie w tym państwie
- Polska system prawny dzieli się na **gałęzie**, które obejmują normy regulujące określone kategorie stosunków społecznych

SYSTEM PRAWNY = GAŁĘZIE PRAWA/DZIEDZINY PRAWA

GAŁĘZIE I DZIEDZINY PRAWA

GAŁĄŻ PRAWA

- zbiór norm prawnych regulujących daną dziedzinę życia, wyodrębnioną ze względu na **przedmiot regulacji**
- **PRAWO PUBLICZNE**
(reguluje stosunki między państwem a obywatelem, między państwem a organami państw)
- **PRAWO PRYWATNE**
(reguluje stosunki między podmiotami równoprawnymi)
- **PRAWO MIĘDZYNARODOWE**
(stosunki między podmiotami obrotu międzynarodowego, także prawo UE)

DZIEDZINA PRAWA

- zbiór norm prawnych regulujących sferę stosunków społecznych objętych daną gałęzią prawa:
- prawo finansowe, prawo konstytucyjne, prawo karne, prawo administracyjne, itd.
(**PRAWO PUBLICZNE**)
- prawo cywilne, prawo rodzinne, prawo pracy, prawo handlowe, itd.
(**PRAWO PRYWATNE**)
- umowy międzynarodowe, prawo ponadnarodowe
(**PRAWO MIĘDZYNARODOWE**)

TERMINOLOGIA

GAŁĄŻ PRAWA – DZIEDZINA PRAWA

- Zwroty używane są **ZAMIENNIE**, np.

„Poszczególne **gałęzie** prawa, np. prawo publiczne, prywatne, cywilne, karne, rolne...”

T. STAWECKI, P. WINCZOREK, *WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA*, wyd. 4. Warszawa 2003 r.

- **Z internetu:**

„**Gałęzie** prawa w RP to m.in. prawo gospodarcze. Prawo gospodarcze stanowi swego rodzaju ujęcie w odrębną całość zagadnień z **dziedziny** prawa cywilnego, administracyjnego i finansowego.”

„Prawo prywatne to jedna z podstawowych **gałęzi** prawa”

„**Gałęzie** prawa to prawo cywilne, prawo handlowe, prawo karne, prawo rolne, itp.”

- Po konsultacji z pozostałymi prowadzącymi zajęcia w ramach szkolenia „Edukacja prawna w podstawie programowej” (adwokaci i prawniczka, specjalizująca się w prawie konsumenckim)

„eee... nie wiem” „a to jest jakaś różnica?” „a to w ogóle potrzebne jest uczniom?”

ŹRÓDŁA PRAWA

Pojęcie źródeł prawa

ZNACZENIE FORMALNE

- **formy, w jakich przejawia się obowiązujące prawo** (akty normatywne)
- **POLSKA np.:**
Konstytucja RP
ustawy
ratyfikowane umowy
międzynarodowe
rozporządzenia
akty prawa miejscowego
- **UNIA EUROPEJSKA np.:**
rozporządzenia
dyrektywy
decyzje

ZNACZENIE MATERIALNE

- **czynniki wpływające na treść norm prawnych** (wola polityczna, stosunki społeczne, sytuacja gospodarcza, itp.)

Akt normatywny – formalne źródło prawa

- **dokument** zawierający ujęte w przepisy normy regulujące określony zakres stosunków społecznych,
Statut Gimnazjum
im. Bolka i Lolka w Sulejówku
- **wydany przez właściwy organ**
- **w stosownej procedurze** Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty
- **założyciel szkoły** (art. 58 ust. 6)
- **rada szkoły** (art. 42 ust.1)
- **należyce ogłoszony**

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty

-projekt statutu przygotowuje rada pedagogiczna (art. 42 i 43)

(uchwała, sposób głosowania, protokół)

-uchwała rada szkoły (skład, protokół z zebrania, itp.) (art. 50 i 51)

Organ upoważniony w statucie do jego ogłoszenia/ obwieszczenia
(udostępnienie treści statutu na stronie internetowej szkoły,
w bibliotece, w gablocie na korytarzu, itp.)

- **TEKST AUTENTYCZNY**

- należyście ogłoszony pierwotny tekst aktu prawnego;

- **NOWELIZACJA**

- częściowa zmiana obowiązującego aktu prawnego przez inny akt prawny (tej samej lub wyższej rangi);

- **TEKST JEDNOLITY**

- tekst aktu prawnego uwzględniający wszelkie zmiany, jakie w nim wprowadzono od chwili jego ogłoszenia, należyście ogłoszony (w sposób prawem przewidziany); **posiada walor oficjalności**;

- **TEKST UJEDNOLICONY**

- tekst aktu prawnego uwzględniający wszelkie zmiany, jakie w nim wprowadzono od chwili jego ogłoszenia, nie ogłoszony urzędowo (np. tekstu aktów prawnych w elektronicznych systemach prawniczych); **tzw. nieoficjalny tekst jednolity**

KULTURA PRAWNA I JĘZYK PRAWNY

Kultura prawna

- **wiedza** jednostek i grup (*społeczeństwo, uczniowie, urzędnicy*) o obowiązującym prawie,
- stosunek do obowiązującego prawa (**postawa wobec prawa**), zaangażowanie w jego kształtowanie, postulaty, co do jego zmiany, krytyka, akceptacja i ocena prawa,
- także: stan, **kondycja prawa** (jego *tworzenie, stosowanie, przestrzeganie*), poziom doktryny i nauk o prawie oraz instytucjach, które to prawo stanowią lub stosują;

Ignorantia iuris nocet

„Nieznajomość prawa szkodzi”

- zasada, w myśl której nie można tłumaczyć zachowania niezgodnego z obowiązującą normą prawną tym, że nie wiedziało się o istnieniu tej normy,
- po ogłoszeniu normy prawnej przyjmuje się założenie, że każdy zapoznał się z jej treścią,
- **OGŁOSZENIE NORMY PRAWNEJ** → należyte opublikowanie aktu prawnego

Zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2000 r. o *ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych* (Dz. U. z 2011 r. Nr 197, poz. 1172 ze zm.) Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej wydaje Prezes Rady Ministrów przy pomocy Rządowego Centrum Legislacji.

Od 1 stycznia 2012 r. Dziennik Ustaw wydawany jest wyłącznie w formie elektronicznej (art. 2a ww. ustawy).

Odejście od papierowej wersji Dz. U. a zasada *ignorantia iuris nocet*

- Odejście od papierowej wersji Dziennika Ustaw pozwoli zaoszczędzić rocznie około **18 mln zł** i **450 ton papieru**.
- Od 2008 r. akty normatywne są ogłaszane przez Kancelarię Premiera w formie papierowej oraz elektronicznej.
- Od 1 stycznia 2010 r. postać elektroniczna uzyskała walor oficjalności i jest traktowana tak samo jak papierowa (www.dziennikustaw.gov.pl)
- Ustawa wprowadza obowiązek **wydrukowania i wieczystego przechowywania** papierowych odpisów z Dziennika Ustaw w Kancelarii Prezydenta, Kancelarii Sejmu, Kancelarii Premiera oraz w Bibliotece Narodowej.

źródło: blog M. Wójcika, posła na Sejm VII kadencji

JĘZYK PRAWNY

- język, w którym formułowane jest prawo
- **język aktów prawnych**
- posiada silnie rozbudowany aparat pojęciowy
(np. *pozew, zażalenie, organ, służebność, nieruchomości, itp.*)

JĘZYK PRAWNICZY

- język używany przez osoby stosujące i interpretujące prawo
- „**język prawników**” używany do mówienia o prawie
- znaczenie poszczególnych słów i zwrotów różni się od ich znaczenia potocznego

Język prawny a język prawniczy

JĘZYK PRAWNY

art. 15 ustawy – Prawo czekowe

Indos powinien być bezwarunkowy. Warunki, od których uzależniono indos, uważa się za nienapisane.

JĘZYK PRAWNICZY

Prawo czekowe nie pozwala na dokonanie indosu pod warunkiem. Zastrzeżenie warunku uważa się za nienapisane a sam indos pozostaje ważny.

JĘZYK POTOCZNY

Przy zbywaniu czeku nie można zastrzec, że robisz to „pod warunkiem, że coś”. Nawet, jak coś takiego napiszesz, to nikt nie weźmie tego pod uwagę. Zbywasz albo nie zbywasz.

Dziękuję za uwagę!

Agnieszka Świderek

Sulejówek, 2013 r.